

Åpenhetsloven – Redegjørelse for aktsomhetsvurderingen ved Stiftelsen Nansen Senter for Miljø og Fjernmåling

Stiftelsen Nansen Senter for Miljø og Fjernmåling, heretter kalt Nansensenteret, er omfattet av Lov om virksomheters åpenhet og arbeid med grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold - åpenhetsloven - jf. §§ 2 og 3.

Loven pålegger Nansensenteret å utføre aktsomhetsvurderinger med formål om å identifisere faktiske og mulige negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold. Etter lovens § 5 skal resultatene fra aktsomhetsvurderingene offentliggjøres gjennom en årlig redegjørelse.

Formålet med redegjørelsen er å gi allmennheten innsikt i nøkkelfunnene fra aktsomhetsvurderingene, og hvilke tiltak som er iverksatt. I denne erklæringen vil det bli gjort rede for virksomhetens arbeid med menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold for perioden 1. januar til 31. desember 2023.

Redegjørelsen er bygget opp slik:

- beskrivelse av virksomhet og organisering, ansvarsfordeling etter Åpenhetsloven, og interne retningslinjer for håndtering og oppfølging av risiko knyttet til grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold,
- arbeidet med aktsomhetsvurderingen,
- risikovurdering og kartlegging,
- resultat, tiltak og videre planer.

1) Om virksomheten, retningslinjer og rutiner

Nansensenteret er et frittstående forskningsinstitutt, organisert som en stiftelse, med spisskompetanse innen forskning på fysiske og biologiske forhold i våre nære havområder, i Arktis og globalt.

Gjennom senterets forskning utvikles kunnskap som danner grunnlag for innovative løsninger på globale utfordringer til nytte for samfunnet. Vår forskning skjer primært i samspill med andre forskningsmiljøer, men også med næringsliv og offentlige aktører. Videre bidrar vi til opplæring av unge forskere. Senteret har et utstrakt nasjonalt og internasjonalt samarbeid, men virksomheten som sådan utøves bare i Norge.

Organisasjonen er prosjektbasert med finansiering fra Norges forskningsråd, Europakommisjonen, ulike nasjonale og internasjonale romfartsorganisasjoner, etater, og forskningsfond, samt grunnbevilgning fra Klima- og Miljødepartementet. Ved årsskiftet hadde senteret 67 ansatte.

Våre anskaffelser gjøres i det vesentlige fra norske virksomheter, og omfatter basisvarer og -tjenester.

Styret har vedtatt en overordnet plan for hvordan Nansensenteret skal overholde sine plikter etter åpenhetsloven. Planen inneholder de mest grunnleggende føringene for arbeidet, og administrerende direktør er gitt et kontroll- og oppfølgingsansvar.

Det er utarbeidet en egen retningslinje for hvordan det konkrete arbeidet med menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold skal gjennomføres i virksomheten. Retningslinjens innhold skal sikre at vi oppfyller kravene til å utføre og gjøre rede for aktsomhetsvurderinger vi gjennomfører ved alle direkte og indirekte innkjøp som foretas, og at informasjonsplikten etter åpenhetsloven ivaretas.

Det er nedfelt i retningslinjen at aktsomhetsvurderinger skal være basert på OECDs modell for aktsomhetsvurderinger for ansvarlig næringsliv. Den angir videre hvilken arbeidsmetodikk som skal benyttes ved gjennomføring av aktsomhetsvurderingene, og gir føringer for vurdering og gjennomføring av tiltak. Retningslinjen gir også en beskrivelse av hvordan avvik skal håndteres ved mistanke om brudd, og hvordan vi behandler informasjonskrav.

2) Arbeidet med aktsomhetsvurderingen i rapporteringsperioden

Vi har god oversikt over egne forhold som omfattes av åpenhetsloven, og forholdene hos våre leverandører. Vi jobber systematisk for å innlemme menneskerettighetsaspektet i vår egen virksomhet. Våre ansatte skal være sikret et anstendig lønnsnivå, og vårt lønnspolitiske dokument uttrykker følgende målsetninger:

- sikre alle ansatte, både organiserte og uorganiserte, en rettferdig lønnsutvikling,
- praktisere et likt lønnsnivå og utvikling mellom kjønn og nasjonaliteter,
- oppnå et lønnsnivå og utvikling som gjør oss attraktive for å rekruttere, utvikle og beholde kvalifiserte og motiverte medarbeidere,
- et lønnsdannelsessystem som gir mulighet for individuell påvirkning på lønnsutviklingen

Det foretas årlige kartlegginger og justeringer for å avdekke og justere utilsiktede lønnsforskjeller, jf. Likestilling- og diskrimineringsloven § 26.

Ansattes arbeidstid er regulert i et eget reglement, og gjennom avtale om fleksibel arbeidstid. Ordningene er utformet i henhold til arbeidsmiljølovens bestemmelser, og arbeidstid registreres og følges opp for å sikre at arbeidstidbestemmelsene overholdes.

Arbeidet med aktsomhetsvurderinger er gjort med utgangspunkt i FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og OECDs veileder, jf. vår interne retningslinje. Kravene i åpenhetsloven er relative, og det forventes at innsatsen fra den enkelte virksomhetens side står i forhold til bedriftens størrelse og karakter. Kartleggings- og aktsomhetsvurderingsarbeidet ved Nansensenteret er utført i lys av dette.

Eksisterende og potensielle leverandører blir vurdert med tanke på risiko for menneskerettighetsbrudd. Nærmere analyser og vurdering av tiltak avgjøres ut fra om risikoen synes å være høy eller lav, og hvor alvorlig konsekvensene antas å være. Grundigere analyser blir gjennomført for å kunne avgjøre behov for tiltak. Mer omfattende undersøkelser gjøres regelmessig på områder hvor vi gjør større innkjøp, og hvor vi kan ha en mulighet til å utøve påvirkning.

Forskningssamarbeidspartnere omfattes ikke av begrepet «forretningspartnere» i åpenhetsloven, og faller derfor utenfor lovens virkeområde. Det følger ellers av aktiviteten vår at omfang av leverandører og forretningspartnere er begrenset. Aktsomhetsvurderingen er gjort gruppevis for følgende produkt- og tjenestekategorier:

- IT og system (maskinvare, programvare og serviceavtaler)
- Rådgivning og revisjon
- Driftskostnader som mat/drikke, rekvisita, møbler
- Reiser og overnatting

Som hjelpemiddel i arbeidet har vi tatt utgangspunkt Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) sin høyrisikoliste*. Listen inneholder informasjon om produkter med dokumentert høy risiko for brudd på FNs verdenserklæring om menneskerettigheter, ILOs kjernekonvensjoner (forbud mot barnarbeid, tvangsarbeid, diskriminering og rett til faglig organisering) og nasjonalt lovverk innen arbeidsrett og HMS-forhold i produktets leverandørkjede. Risiko for brudd er vurdert for tre faser; ved råvareuttak, komponenttilvirkning og endelig produktsammensetting.

3) Risikovurdering og kartlegging

I det følgende beskrives risikovurdering og undersøkelser for de enkelte anskaffelseskategorier og leverandører.

a) IT og system

Den største ordinære innkjøpsposten vår er kjøp av maskinvare, programvarelisenser og serviceavtaler. Hovedfokus i risikovurderingen har vært rettet mot kjøp av maskinvare. Analyser som viser at det totalt sett er høy risiko for brudd på menneske- og arbeidstakerrettigheter i produksjon av IKT- produkter, særlig ved råvaretilvirkningen. Våre innkjøp gjøres via offentlige innkjøpsavtaler (kunnskapssektorens rammeavtaler, via «Sikt») som sikrer at det stilles nødvendige krav om overholdelse av grunnleggende menneske- og arbeidstakerrettigheter gjennom alle ledd i leverandørkjeden.

I informasjon som er innhentet fra vår største leverandør av maskinvare, gjøres det rede for risikokartlegging og krav i egen leverandørkjede. I redegjørelsen presenteres konkrete beskrivelser av vurderinger som er gjort, og resultatene av disse. Alle aktuelle risikomomenter ved tilvirkning av maskinvare er omfattet av beskrivelsene, herunder arbeidsforhold ved råvaretilvirkning og produksjon av komponenter.

Leverandørene av programvarer og tilknyttede serviceavtaler er i hovedsak norske aktører. For disse er ikke risikoen for rettighetsbrudd i utgangspunktet av en slik karakter at mer inngående undersøkelser har vært nødvendige. Vi har tidligere lagt til grunn leverandørens beskrivelser av kartlegging og risikovurdering, publisert på respektive nettsider. I 2023 har det vært gjennomført nærmere undersøkelser hos denne leverandørgruppen, for å vurdere bransje- og geografisk risiko som følger av at IT-utvikling og support-tjenester ofte leveres fra land med høy risiko for brudd. Konklusjonen er at de leverandørene som kjøper tjenester fra slike land, redegjør for at det stilles kontraktmessige krav til medkontrahenters om deres ansvar for oppfyllelse av menneskerettigheter.

*<https://anskaffelser.no/berekraftige-anskaffingar/menneskerettigheter/hoyrisikolisten>

b) Rådgivning og revisjon

Kjøp av tjenester innen økonomi og forvaltning gjøres hos norske aktører. Risiko for brudd på menneske- og arbeidstakerrettigheter anses liten hos disse selskapene. Vi har derfor lagt leverandørens egne redegjørelser til grunn når det gjelder kartlegging og vurdering av risiko som gjennomføres i leverandørkjeden deres, men vurderer også om redegjørelsene synes å være tilstrekkelige.

c) Kontordrift

Innkjøp av forbruksvarer som mat, drikke og kontorrekvisita, samt enkelte møbelinnkjøp, har et svært begrenset økonomisk omfang. Vi undersøker leverandørens egne redegjørelser om kartlegginger av risiko i egne leverandørkjeder, og vil legge disse til grunn når fremtidige innkjøp planlegges. Det foreligger en middels høy til høy bransjerisiko for brudd på menneske- og arbeidstakerrettigheter i produksjon av kontorrekvisita, blant annet dårlige HMS-vilkår og lønns- og arbeidsforhold. Ved vurdering av risiko må det ses hen til risikonivået i hele leverandørkjeden. Dette er prioriterte områder for Nansensenteret, og vi ser særlig på hvordan disse forholdene er tatt med og vurdert i de enkelte leverandørens beskrivelser.

d) Reiser og overnatting

Kjøp av flyreiser og hotellopphold utgjør kostnadmessig en større andel av våre tjenestekjøp. Ved kjøp av tjenester fra flyselskap og hotell foreligger en generell bransjerisiko. Risikonivået beror på nærmere produkt- og virksomhetsspesifikke vurderinger, samt på geografisk forhold.

Ved tidligere vurdering opplevde vi å ha begrensede muligheter til å stille krav eller på annen måte påvirke forholdene hos flyselskap eller overnattingssteder. Våre reiser og hotellopphold skal primært bestilles gjennom vår reisebyråforbindelse, og vi ser at tjenesteytere i denne bransjen i økende grad gjennomfører risikovurderinger og stiller krav til egne tjenesteleverandører.

Vi undersøker nå om vår kontraktspartner i tilstrekkelig grad beskriver arbeidet med å kartlegge risiko og forhindre brudd på arbeidstaker- og menneskerettigheter ved bestilling av tjenester fra flyselskap og hotell. I motsatt fall vil vi måtte vurdere å skifte leverandør av disse tjenestene, og inngå avtale med et reisebyrå som stiller nødvendige krav i egen leverandørkjede.

4) Større anskaffelser og enkeltkjøp

Nansensenteret gjennomfører tidvis større anskaffelser, bla. utstyr som benyttes i forbindelse med forskningstokt. Når aktuelle leverandører ikke er omfattet av etablerte innkjøpsordninger, krever vi en redegjørelse fra tilbyderne for hvordan kravene etter åpenhetsloven og tilsvarende internasjonalt regelverk blir oppfylt. I forbindelse med avtaleinngåelsen, krever vi at kontrakten omfatter et sett bestemmelser som sikrer etterlevelse av åpenhetslovens krav både hos leverandør og i leverandørkjeden gjennom hele kontraktsperioden.

5) Resultater, tiltak og videre planer.

Det er ikke avdekket faktiske negative konsekvenser, eller vesentlig risiko for negative konsekvenser, gjennom de undersøkelsene som er foretatt hos våre leverandører og leverandørkjeder.

Dette betyr likevel ikke at brudd kan utelukkes. Gjennom et videre forbedringsarbeid ved Nansensenteret vil interne rutiner bli gjennomgått og oppdatert, og fortsette utviklingen av arbeidet med risikokartlegging og dialog med leverandører.

På grunn av de begrensede størrelsene våre innkjøp har, er vi oftest ikke i posisjon til å utøve direkte innflytelse på våre medkontrahenter. Vi kan likevel utøve en indirekte påvirkning ved å velge leverandører som i tilstrekkelig grad godtgjør at grunnleggende menneske- og arbeidstakerrettigheter etterleves, både i egen virksomhet og i leverandørkjeden. Gjennom de interne retningslinjene som er etablert, og oppfølgingen av disse, sikrer vi at denne innkjøpspraksisen blir gjennomført.

Spørsmål om Nansensenteret sin etterlevelse av åpenhetsloven kan rettes til post@nersc.no.

Vedtatt av styret, 20.06.2024